

Konarska-Pabiniak, Barbara

Koncerty muzyczne w Płocku w drugiej połowie XIX wieku

Notatki Płockie 28/4-117, 30-33

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Koncerty muzyczne w Płocku w drugiej połowie XIX wieku

Dwa interesujące artykuły o życiu muzycznym Płocka zamieszczone w «Notatkach Płockich» 1983, nr 2 zmobilizowały mnie do opracowania zebranych przy okazji gromadzenia materiałów do pracy o życiu literackim Płocka w latach 1864—1890¹ notatek dotyczących amatorskich koncertów instrumentalno-wokalnych, które urządzano w Płocku w drugiej połowie XIX wieku. Inspirującą rolę w tej działalności odegrała miejscowa filantropia. Koncerty organizowano głównie na cele dobroczynne.

Do najbardziej utalentowanych muzyków, którzy położyli szczególne zasługi w ożywieniu życia muzycznego miasta, należeli: nauczyciel śpiewu Stanisław Gebhard, pianista Goldflus i nauczyciel muzyki w gimnazjum gubernialnym, absolwent konserwatorium warszawskiego, Antoni Maruszewski oraz dwaj bracia Antoni i Teofil Wunderlichowie. Te same nazwiska spotykamy później w zarządzie legalnie działającego Towarzystwa Muzycznego. Oni głównie byli organizatorami koncertów w mieście. Wiele koncertów odbyło się także z udziałem artystów muzyków przyjeżdżających z Warszawy. Przed publicznością płocką wystąpił dwukrotnie, w 1874 r. i 1879 r., Ignacy Paderewski jako początkujący muzyk, a w 1830 r. skrzypek Stanisław Barcewicz. Ponadto koncertowali: znany skrzypek Gustaw Frieman i śpiewaczka Julia Lechnitz. Muzycy przyjeżdżający do Płocka reprezentowali dość wysoki poziom artystyczny. Byli to najczęściej absolwenci lub wykładowcy Konserwatorium Warszawskiego. W 1865 r. rozwiązano w Warszawie polski zespół operowy, więc artyści w poszukiwaniu zarobku chętnie wyjeżdżali na prowincję. Prasa warszawska i prowincjonalna drukowała apele dyrektora Konserwatorium, Apolinarego Kątskiego, o „chwilowy dla orkiestry w domach przytułek”.² Koncerty odbywały się w sali resursy lub Towarzystwa Wioślarskiego. Najczęściej jednak wynajmowano salę teatralną, gdyż tam były najlepsze warunki akustyczne.

W latach 1876—1883 i 1885—1886³ odbyło się 71 koncertów, a więc średnio 9 koncertów rocznie. Była to stosunkowo duża ilość. Dla porównania można podać, że powstałe w 1858 r. we Lwowie Galicyjskie Towarzystwo Muzyczne⁴ w swoim statusie zobowiązywało się do wystąpienia co najmniej z 10 koncertami rocznie, a przecież we Lwowie istniało także Konserwatorium Muzyczne, które wydatnie oży-

wiło życie muzyczne miasta. Koncerty amatorskie w Płocku odbywały się często w połączeniu z występami artystów warszawskich. Miało to dodatni wpływ, gdyż zachęcało miejscowych muzyków do intensywnej pracy nad kształceniem swoich umiejętności. Ponadto mobilizowało do większej aktywności całe środowisko. Przyjazd warszawskiego chóru „Lutnia” w 1888 r. sprawił, że członkowie Towarzystwa Wioślarskiego „wzięli się” energicznie do silniejszego organizowania chóru pod nazwą „Lutnia Płocka”. Repertuar koncertowy był dostosowany do poziomu odbiorców. Wykonywane utwory należały do gatunku salonowych łatwo wpadających w ucho. Słuchacze nie musieli posiadać wielkiego wyrobienia muzycznego. Poza inteligencją mieszczańską i ziemiaństwem, a więc ludźmi o wyższej kulturze muzycznej, mogli na koncerty uczęszczać również nowobogacy, którzy w ten sposób demonstrowali swoje aspiracje muzyczne.

Od roku 1880 prawie wszystkie koncerty muzyczne w Płocku zaczęto urozmaicać recytacją, przez co nabrały charakteru instrumentalno-deklamacyjnego. Znaną deklamatorką płocką była Karolina Łempicka, która uczyła się deklamacji pod kierunkiem aktora Jana Królikowskiego. Recytacje jej odznaczały się „wysoką poprawnością, dykcją, uczuciem i siłą umiarkowaną, nabytą już rutyną, pewnością, równością i spokojem bez najmniejszego zarzutu”.⁵ Szczególnie podobał się w jej wykonaniu wiersz Kornela Ujejskiego *Za służbę*. Obok Łempickiej często występował artysta warszawski Władysław Szymanowski, celujący w monologach. Uznanie publiczności płockiej zdobył sobie również inny popularny recytator warszawski Stanisław Konopka, który z dużym powodzeniem deklamował utwory literatury polskiej, między innymi fragmenty *Pana Tadeusza*, *Dziadów*, *Kordiana*, *Mazepy*, *Marii Stuart*, wiersze Krasińskiego i Ujejskiego. Waław Ciechowski zaś wspominał wieczór muzyczny pod batutą miejscowego muzyka Wunderlicha, na którym wystawiono operę Kolberga *Król pastery*, a program uzupełniony był *Consilium Facultatis J. A. Fredry*.⁶ Występy te dawały okazję nie tylko do obcowania z muzyką, ale także do kontaktu z literaturą.

Koncerty publiczne nie były jedyną formą muzykowania. Grywano również w domach prywatnych. W Warszawie, jak píše Żurawicka, „życie towarzyskie skupiało się w salonach prywatnych mieszkań. Tam toczyły się dyskusje

na tematy społeczne, polityczne i literackie”.⁷ Jeśli chodzi o Płock trudno mówić o istnieniu salonów literackich sensu stricto. Zachowały się natomiast informacje o domach, w których urządzano koncerty. Według Antoniego Nowowiejskiego „koncertowo na fortepianie grała pani Statkowska, a jenerałowa Dąbrowska na skrzypcach. W domu gubernatorstwa Bońkowskich ich córka Rozyna wysokim talentem wokalnym i gustem artystycznym zajmowała znawców. Około 1870r. dwaj bracia skrzypkowie Polońscy, altista Lasocki, basetlista Zejfer, na organach grywał Frydrych”.⁸ Podobnie pisał Adam Niemirowski:

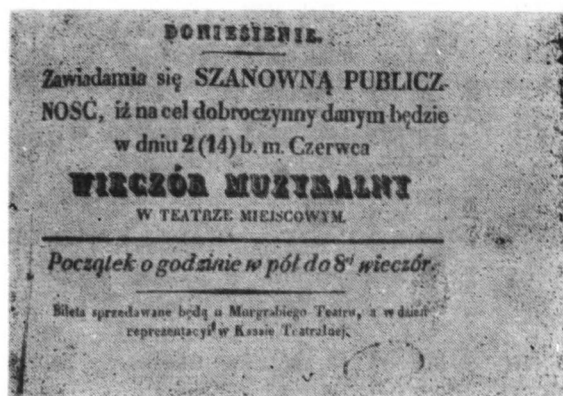
„Publiczność była muzykalną i miała w swym gronie licznych przedstawicieli, jak bracia Słupceccy — wykonawcy Chopina, panna Hanusz, Orłowska, Statkowska. Z domów muzykalnych wypada wymienić nauczyciela szkół rządowych Klejne, który grał na fletrawersie, dwie córki na fortepianie, syn zaś na skrzypcach. Odbывała się u niego muzyka kwartetowa [...] Prawdziwie muzykalny salon prowadziła jenerałowa Dąbrowska, u której słyszałem kameralną muzykę (Wahr, Wunderlich uczestniczyli), ona sama grała na kilku instrumentach. W domu Mokłodorfa w Dobrzykowie, tudzież radcy Szatkowskiego, późniejszego redaktora «Kuriera» dzięki talentowi żony jego gromadziły się także siły muzykalne i bywały bardzo interesujące kwartety prowadzone systematycznie”.⁹ Salon towarzyski utrzymywała Fechnerowa¹⁰, żona dyrektora banku, w którym „literatura, malarstwo, muzyka były przedmiotem rozmowy, a bywający tam słyszeć nieraz mogli dobrze wykonane kompozycje fortepianowe i na skrzypce”.¹¹

Na domowych koncertach śpiewano pieśni, nierzadko patriotyczne. Ciechowski pisał, że: „właściwych hymnów patriotycznych, nawet ugodowego *Boże coś Polskę* obawiano się śpiewać, bo za to groziły wielkie kontrybucje, ale śpiewano „*Gdyby orłem być, Gdy u wybrzeży twojej ojczyzny*, a nawet popularny w okresie powstania marsz do muzyki z uwertury Donizettiego *Lukrecja Borgia*:

Zniknęły naszych nadziei promienie
I jutrzienka nie świeci nam błada
Pójdźmyż jako upiorów gromada,
We krwi wrogów ukoić pragnienie
My dla świata już dawno umarli [...].¹²

Śpiewano także, jak relacjonuje Ciechowski, utwory wierszowane: *Pieśń o Filonie, Kalinę Komorowskiego, Korale Syrokomli, Ballady Mickiewicza*.

Płock w swoim guście muzycznym nie był miastem odosobnionym. W XIX wieku obserwujemy wzmożone zainteresowanie muzyką wśród publiczności mieszczańskiej. Muzyka, jak pisze Ihnatowicz, wychodziła stopniowo z prywatnych salonów muzycznych, zdobywała coraz szerszy krąg odbiorców”.¹³

Afisz z roku 1867.

Fot. ze zbiorów Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Płocku

Kalendarium koncertów muzycznych 1864—1890

- Rok 1866
- III — odbył się koncert skrzypcowy w wykonaniu artysty warszawskiego Kazimierza Łady.
- Rok 1867
- 14 VI — koncert muzyczny.
- Rok 1872
- 7 XI — urządzono w teatrze koncert, z którego dochód przeznaczono na korzyść rodziny zmarłego Stanisława Moniuszki.
- Rok 1873
- 8 VII — odbył się koncert muzyczny w wykonaniu artystów warszawskich — Dowiakowskiej i Horbowskiego.
- XI — wystąpił Józef Wieniawski z koncertem fortepianowym.
- Rok 1874
- 2 V — koncert muzyczny na korzyść niezamożnych uczniów gimnazjum z udziałem czternastoletniego Ignacego Jana Paderewskiego.
- VII — dwa koncerty z udziałem Bronisławy Dowiakowskiej-Klimowiczowej i Władysława Górskiego, przybyłych z Warszawy.
- XI — «Przegląd Tygodniowy» doniósł o projekcie założenia w Płocku Towarzystwa Muzycznego i przedłożeniu gotowej ustawy gubernatorowi.
- Rok 1875
- 14 VII — koncert skrzypcowy w wykonaniu Muszewskiego, artyści z Warszawy.

Rok 1876

- 9 III — koncert amatorski.
- 30 V — koncert amatorski.
- 23 VII — koncert amatorski z udziałem artystki Wandy Kleczkowskiej-Bogdani.
- 22 XI — koncert skrzypcowy Aleksandra Komana.
- 25 XII — koncert w wykonaniu Arved Poorten i K. Szulca.

Rok 1877

- 14 VIII — koncert skrzypaczki Budzisławy Mittelstedt-Hollas.
- 12 IX — koncert Władysława Wojciechowskiego (pianisty) i Franciszka Cielewskiego (tenora).
- XI — koncert z udziałem A. Szwarzenberg (sopran), Brodowskiego (baryton) i Karesa (skrzypce, tenor).

Rok 1878

- V — koncert amatorski.
- 6 V — koncert skrzypka Gustawa Friemana.
- VI — koncert w wykonaniu Friderici — Jakowieckiej i Tarnowskiego (skrzypka).
- VII — koncert z udziałem Julii Leichnitz i L. Wierzbickiego (bas) oraz miejscowego muzyka Stanisława Gebharda.
- 4 VII — koncert skrzypcowy Henryka Melcera.

- 8 IX — koncert muzyczny z udziałem Mieczysława Horbowskiego.
- 4 XII — koncert skrzypaczki Budzisławy Mittelstedt-Hollas ze współudziałem płocczanina Stanisława Goldflusa.

Rok 1879

- 19 IV — koncert Ignacego Paderewskiego (pianisty) i Czyża (skrzypka) z udziałem płocczanina Stanisława Gebharda.
- 21 V — koncert z udziałem artystki Ł. Micińskiej (sopran) i Stanisława Gebharda.
- 6 VI, 29 VI — teatr amatorski wystawił operę O. Kolberga i T. Lenartowicza *Król pasterzy*.
- 29 IX — koncert amatorski.

Rok 1880

- III — koncert amatorski.
- 17 IV — koncert amatorski.
- 17 VI — koncert z udziałem M. Horbowskiego i Morzkowskiej.
- 2 VIII — koncert amatorski z udziałem St. Bryknera.
- 13 X — koncert amatorski.

Rok 1881

- 21 III — koncert amatorski.
- 28 VI — koncert z udziałem Julii Leichnitz.
- 6 IX — koncert z udziałem Rutkowskiego i Adamowskiego.
- 9 IX — koncert z udziałem K. Prokorow-Maurelli (śpiew) i Budzisławy Mittelstedt-Hollas (skrzypce).
- X — koncert amatorski z udziałem Mieczysława Horbowskiego.
- XI — koncert amatorski.

Rok 1882

- 18 I — koncert z udziałem sióstr Jadwigi i Wandy Bulewskich (skrzypce i fortepian), płocczanek występujących gościnnie w kraju.
- II — koncert amatorski z udziałem H. Kapuścińskiej (sopran).
- IV — koncert z udziałem A. Mahrburg (pianistka) i J. Karescha (tenor — skrzypek).
- 7 V — koncert z udziałem Mieczysława Horbowskiego.
- 4 VI — koncert amatorski.
- 20 XII — koncert amatorski.

Rok 1883

- 12 IV — koncert z udziałem Wł. Towbicza.
- V — koncert Szlezygier-Kamińskiej.

WARSZAWA
Za pozwolenia Zarządu
Data: WARSZAWA, dnia 27 Stycznia 1878 roku
W BUDAPOWIE TEATR
dużym brylant
DRUGI I OSTATNI
KONCERT
MIECZYŚLAWA HORBOWSKIEGO.
Przewodzący: ALEKSANDRY RAKIEWICZ
Przewodzący: PANKIEWICZA
PROGRAM:
I. 1. Marsz (Chopin) i Polka (Chopin)
2. Polka (Chopin)
3. Polka (Chopin)
4. Polka (Chopin)
5. Polka (Chopin)
II. 6. Polka (Chopin)
7. Polka (Chopin)
8. Polka (Chopin)
9. Polka (Chopin)
10. Polka (Chopin)
11. Polka (Chopin)
12. Polka (Chopin)
13. Polka (Chopin)
14. Polka (Chopin)
15. Polka (Chopin)
16. Polka (Chopin)
17. Polka (Chopin)
18. Polka (Chopin)
19. Polka (Chopin)
20. Polka (Chopin)
21. Polka (Chopin)
22. Polka (Chopin)
23. Polka (Chopin)
24. Polka (Chopin)
25. Polka (Chopin)
26. Polka (Chopin)
27. Polka (Chopin)
28. Polka (Chopin)
29. Polka (Chopin)
30. Polka (Chopin)
31. Polka (Chopin)
32. Polka (Chopin)
33. Polka (Chopin)
34. Polka (Chopin)
35. Polka (Chopin)
36. Polka (Chopin)
37. Polka (Chopin)
38. Polka (Chopin)
39. Polka (Chopin)
40. Polka (Chopin)
41. Polka (Chopin)
42. Polka (Chopin)
43. Polka (Chopin)
44. Polka (Chopin)
45. Polka (Chopin)
46. Polka (Chopin)
47. Polka (Chopin)
48. Polka (Chopin)
49. Polka (Chopin)
50. Polka (Chopin)
51. Polka (Chopin)
52. Polka (Chopin)
53. Polka (Chopin)
54. Polka (Chopin)
55. Polka (Chopin)
56. Polka (Chopin)
57. Polka (Chopin)
58. Polka (Chopin)
59. Polka (Chopin)
60. Polka (Chopin)
61. Polka (Chopin)
62. Polka (Chopin)
63. Polka (Chopin)
64. Polka (Chopin)
65. Polka (Chopin)
66. Polka (Chopin)
67. Polka (Chopin)
68. Polka (Chopin)
69. Polka (Chopin)
70. Polka (Chopin)
71. Polka (Chopin)
72. Polka (Chopin)
73. Polka (Chopin)
74. Polka (Chopin)
75. Polka (Chopin)
76. Polka (Chopin)
77. Polka (Chopin)
78. Polka (Chopin)
79. Polka (Chopin)
80. Polka (Chopin)
81. Polka (Chopin)
82. Polka (Chopin)
83. Polka (Chopin)
84. Polka (Chopin)
85. Polka (Chopin)
86. Polka (Chopin)
87. Polka (Chopin)
88. Polka (Chopin)
89. Polka (Chopin)
90. Polka (Chopin)
91. Polka (Chopin)
92. Polka (Chopin)
93. Polka (Chopin)
94. Polka (Chopin)
95. Polka (Chopin)
96. Polka (Chopin)
97. Polka (Chopin)
98. Polka (Chopin)
99. Polka (Chopin)
100. Polka (Chopin)

Dwustronny afisz koncertu w języku polskim i rosyjskim (1878 r.).
Fot. ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie

- V — koncert Müller-Czechowskiej (śpiew), Gustawa Friemana (skrzypce), Władysława Szymanowskiego (deklamacje).
- 24 VI — koncert Friderici-Jakowieckiej wspólnie z muzykami amatorami.
- VII — koncert amatorski.
- 22 XI — koncert amatorski.

Rok 1885

- I — koncert Marczello-Chraszczewskiej, Makowskiego (pianisty) i Gustawa Friemana (skrzypce).
- III — koncert amatorski.
- 21 III — koncert Wł. Towbicza (skrzypka).
- 17 V — koncert z udziałem Julii Lechnitz, Pistorówny (harfa) oraz miejscowych amatorów.
- V — koncert J. Karescha, A. Martburg-Pawłowskiej (pianistka) i Pawłowskiego (wielonczelisty).
- 19 VII — koncert w wykonaniu Dobeckiej, Gustawa Friemana, Makowskiego (pianisty), Władysława Szymanowskiego (deklamacje).
- 27 VII — koncert z udziałem H. Hermana i M. Makowskiego.
- VII — koncert z udziałem Stanisława Barcewicza, Cz. Stramefolda (deklamacje), Eugeniusza Pankiewicza (kompozytor).

Rok 1886

- 17 IV — koncert amatorski z udziałem Dubowicza.
- 2 V — koncert amatorski.
- 3 VIII — koncert orkiestry węgierskiej.
- X — koncert A. Jarosławskiego.
- 2 XI — powitanie wioślarzy warszawskich — śpiew chóralny. Autorem słów i muzyki był Antoni Wunderlich.
- 9 XII — koncert L. Wierzbieckiego i A. Makowskiej.

Rok 1887

- 2 VI — koncert Gustawa Friemana i J. Iwanowskiej.
- VI — koncert Staczeńskiego.
- VII — koncert z udziałem Olgi Berghi, J.A. Borodina.
- koncert z udziałem pianisty Schlotzora i śpiewaka W. Hermana.
- koncert z udziałem Joze Rozario Brandisa (skrzypce) i Rawicz-Mikułowskiej (fortepian).
- XI — koncert skrzypcowy Izydora Lotto ze współudziałem Stanisława Gebharda.

Rok 1888

- 20 V — przyjazd chóru „Lutnia”. Na uroczystości powitalnej w Hotelu Polskim zaśpiewano pieśń do słów Adama Mickiewicza *O pieśni gminna, ty arko przymierza*. Wieczorem odbył się w sali teatralnej koncert chóru.

PRZYPISY

¹ B. Konarska-Pabiniak, *Życie literackie Płocka w latach 1864—1890*. Warszawa — Płock 1982. (Praca doktorska napisana w Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem doc. dra hab. Stanisława Frybesa).

² «Korespondent Płocki» 1877, nr 57, 59.

³ Patrz: *Kalendarium imprez muzycznych w Płocku sporządzone na podstawie roczników «Korespondenta Płockiego» 1876—1883 i 1885—1886*.

⁴ Z. Lissa, *Kultura muzyczna*, [w:] *Historia Polski*. Warszawa 1970, t. 2, cz. 1, s. 941.

⁵ «Korespondent Płocki» 1880, nr 63.

⁶ W. Ciechowski, *Gimnazjum płockie i Płock w okresie 1877—1887*, «Dziennik Płocki» 1931, nr 40.

⁷ J. Zurawicka, *Inteligencja warszawska w końcu XIX wieku*. Warszawa 1978, s. 206.

⁸ A. J. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*. Płock 1917, s. 658.

⁹ A. Niemirowski, *Dzieje teatru*, «Echa Płockie i Łomżyńskie» 1899, nr 27.

¹⁰ Patrz: S. Fedorowicz, *Tradycje muzyczne w dawnym Płocku*, «Notatki Płockie» 1983, nr 2, s. 24.

¹¹ A. Niemirowski, *op. cit.*

¹² W. Ciechowski, *op. cit.* W istocie jest to zniekształcony wiersz Edmunda Wasilewskiego. Znamienne, że podobną przeróbkę cytował Jan Lam. Patrz: J. Lam, *Koroniarz w Galicji*. Wrocław 1960, s. 135.

¹³ I. Ichnatowicz, *Burżuazja warszawska*. Warszawa 1972, s. 142.